

اوصاف شیعه در نگاه اهل بیت علیهم السلام

<?xml encoding="UTF-8">

پیشگفتار

آنچه در پیش رو است، مجموعه ای است فشرده درباره فرهنگ و اوصاف شیعه که در پرتو گردآوری روایات نقل شده از امامان معصوم علیهم السلام تنظیم و ترتیب یافته است. این نوشته که ترسیم کننده سیمای شیعه راستین است، پاسخی است به این پرسش که شیعه در عصر حاضر تا چه میزان از فرهنگ و اوصاف یاد شده برخوردار بوده و رفتار و کردار او تا چه اندازه با آنچه امامان معصوم علیهم السلام فرموده اند و از وی به عنوان یک شیعه انتظار داشتند، مطابقت دارد؟ افزون بر آن الگویی است برای پیروان مکتب تشیع که خودشان را در آئینه روایات ائمه اطهار علیهم السلام ملاحظه نموده و جسم و جانشان را تطهیر نمایند.

شیعه و اخلاق فردی

در این بخش به برخی از ویژگی های فردی شیعیان اشاره می شود که این اوصاف، ضمن داشتن وجه تشریعی و ترغیب بدان ویژگی ها، بازنمای علائم شیعیان واقعی است، هر شخص مدعی تشیع، می بایست خودش را با این شاخص ها، محک بزند.

1. زیرکی و تیزفهمی

عَنْ نَوْفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبَكَالِيِّ قَالَ: قَالَ لِي عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا نَوْفُ خُلِقْنَا مِنْ طِينَةٍ طَيِّبَةٍ وَ خُلِقَ شِيعَتُنَا مِنْ طِينَتِنَا... فَقُلْتُ: صِفْ لِي شِيعَتَكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ، فَبَكَى لِذِكْرِ شِيعَتِهِ وَ قَالَ:... فَهُمْ الْكَاسَةُ الْأَلْبَاءُ... (1)
از نوف بکالی روایت شده که: علی علیه السلام به من فرمود ما (اهل بیت) از سرشتی پاکیزه آفریده شده ایم و شیعیان ما از سرشت ما آفریده شده اند... گفتم: ای امیرمؤمنان، شیعه را برایم توصیف کن. امام با یاد شدن نام شیعه گریست و فرمود:... آنان زیرک و خردمندند...

2. دانش طلبی

1.2. عَنْ ابْنِ أَبِي يَعْفُورٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: إِنَّ شِيعَةَ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانُوا... أَهْلَ رَأْفَةٍ وَ عِلْمٍ... (2)

ابن یعفور از امام صادق علیه السلام نقل کرده که فرمود: شیعیان علی علیه السلام اهل رأفت و علم اند...
2.2. و قوله عليه السلام : لِنُوفٍ الْبَكَالِيَّ: أَتَدْرِي يَا نُوفُ مَنْ شِيعَتِي؟ قَالَ: لَا وَاللَّهِ، قَالَ: شِيعَتِي... عُلَمَاءُ... (3)
علی علیه السلام به نوف بکالی فرمود: ای نوف، آیا می دانی که شیعه من کیست؟ گفت: نه، به خدا سوگند، فرمود: شیعیان من... عالمانند...

3.2. قَالَ نُوفٌ: عَرَضْتُ لِي حَاجَةٌ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ... فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ جُنْدَبٌ وَ الرَّبِيعُ، فَقَالَا لَهُ: مِاسِمَةُ شِيعَتِكَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ؟... وَ قَالَ:... يُرَى لِإِعَادِهِمْ... جِرْصًا عَلَى عِلْمٍ... (4)
نوف گوید: برای من نیازی پیش آمد که به محضر علی علیه السلام شرفیاب شوم... پس جندب و ربیع بر آن حضرت وارد شدند و گفتند: ای امیرمؤمنان، نشانه شیعیان تو چیست؟... فرمود: هر یک از آنان چنین به نظر می آیند که... نسبت به آموختن دانش علاقه فراوان دارند...

3. کوشایی و تلاش بسیار

1.3. عَنْ الْمُفَضَّلِ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ : إِيَّاكَ وَ السَّفَلَةَ؛ فَإِنَّمَا شِيعَةُ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَنْ... اشْتَدَّ جِهَادُهُ... (5)

مفضل گوید: امام صادق علیه السلام فرمود: از فرومایگان بپرهیز، همانا شیعه علی علیه السلام کسی است که... تلاشش بسیار باشد...

2.3. وَصِيَّتُهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ جُنْدَبٍ... يَا ابْنَ جُنْدَبٍ بَلِّغْ شِيعَتَنَا وَ قُلْ لَهُمْ: لَا تَذْهَبَنَّ بِكُمْ الْمَذَاهِبُ، فَوَاللَّهِ لَأَنْتَالُ وَلَايَتَنَا إِلَّا بِالْوَرَعِ وَ الْإِجْتِهَادِ فِي الدُّنْيَا... (6)

از توصیه های امام صادق به عبدالله بن جندب این است که فرمود:... ای جندب، به شیعیان ما ابلاغ کن و بگو: مذاهب و گرایشهای گوناگون شما را [به راه انحرافی] نبرد؛ به خدا سوگند ولایت ما جز با ورع و کوشش در دنیا دست یافتنی نیست...

4. تواضع و فروتنی

1.4. وَ بِالْإِسْنَادِ إِلَى أَبِي مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِيِّ أَنَّهُ قَالَ:... مَنْ تَوَاضَعَ فِي الدُّنْيَا لِإِخْوَانِهِ فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الصَّادِقِينَ وَ مِنْ شِيعَةِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَقًّا... (7)

از امام عسکری علیه السلام روایت شده که فرمود:... هر کس در دنیا در برابر برادر دینی خود فروتنی نماید، او در

پیشگاه خداوند از «صدیقین» و از شیعیان علی علیه السلام است...

2.4. عَنْ بُكَيْرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا أَنَّهُ قَالَ: لَنُحِبُّ مِنْ شِيعَتِنَا مَنْ كَانَ عَاقِلًا... ثُمَّ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى خَصَّ الْأَنْبِيَاءَ عَلَيْهِ السَّلَام بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ فَمَنْ كَانَتْ فِيهِ فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ عَلَى ذَلِكَ وَ مَنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ فَلْيَتَضَرَّعْ إِلَى اللَّهِ وَلْيَسْأَلْهُ، قَالَ: قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ وَ مَا هِيَ؟ قَالَ:... الْقُنُوعُ... (8)

بکیر از امام صادق علیه السلام نقل کرده که فرمود: از شیعیان ما هر کس که عاقل باشد، دوستش می داریم... آنگاه فرمود: خداوند بزرگ پیامبران را به مکارم اخلاق اختصاص داده است؛ پس هر کس آنها را دارا است، باید بر آن به درگاه الهی شکر گزارد و هر کس آنها را ندارد، باید به درگاه الهی زاری نماید و از او درخواست کند. بکیر گفت: فدایت گردم، آنها کدامند؟ فرمود:... تواضع و فروتنی...

5. راستگویی

1.5. عَنْ زَيْدِ الشَّحَامِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَام عَنْ أَبِيهِ عَلَيْهِ السَّلَام قَالَ: إِنَّ الرَّجُلَ كَانَ فِي الْقَبِيلَةِ مِنْ شِيعَةِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامَ فَيَكُونُ زَيْنًا... أَصْدَقُهُمْ... تُسْأَلُ الْعَشِيرَةُ عَنْهُ فَتَقُولُ: مَنْ مِثْلُ فُلَانٍ! إِنَّهُ لَأَدَانَا لِلْأَمَانَةِ وَ أَصْدَقُنَا لِلْحَدِيثِ. (9)

زید شحام گوید: امام صادق علیه السلام از پدر بزرگوارش (امام باقر علیه السلام) نقل کرده که فرمود: مردی از شیعیان علی علیه السلام در قبیله ای بود که مایه زینت آن قبیله به شمار می رفت... [زیرا] راستگوترین آنان بود... و چون از اهل قبیله درباره او پرسش می شد، می گفتند: کیست مثل فلان کس؟ او در ادای امانت و راستگویی از همه ما بهتر است.

2.5. عَنْ بُكَيْرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا أَنَّهُ قَالَ: لَنُحِبُّ مِنْ شِيعَتِنَا مَنْ كَانَ... صَدُوقًا وَفِيًّا، ثُمَّ قَالَ: إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى خَصَّ الْأَنْبِيَاءَ عَلَيْهِ السَّلَام بِمَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ... قَالَ: قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ وَ مَا هِيَ؟ قَالَ:... صِدْقُ الْحَدِيثِ... (10)

بکیر از امام صادق علیه السلام نقل کرده که فرمود: همانا ما دوست می داریم از شیعیان خود کسی را که... راستگو و وفادار باشد... آنگاه فرمود: خدای بزرگ پیامبران را به مکارم اخلاق اختصاص داده است... بکیر گفت: فدایت گردم، آنها کدامند؟ فرمود:... راستگویی است...

3.5. وَ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَام لِشِيعَتِهِ: أُوصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ... وَ صِدْقِ الْحَدِيثِ... (11)

امام عسکری علیه السلام به شیعیان خود فرمود: شما را به تقوای الهی... و راستگویی توصیه می کنم...

6. اهل عمل

16. بِإِسْنَادٍ أَخَى دَعْبِلٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَام أَنَّهُ لَا يُنَالُ مَا عِنْدَ اللَّهِ إِلَّا بِالْعَمَلِ، وَ أُبْلَغُ شِيعَتَنَا أَنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ حَسْرَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَنْ وَصَفَ عَدْلًا ثُمَّ خَالَفَهُ إِلَى غَيْرِهِ، وَ أُبْلَغُ شِيعَتَنَا أَنَّهُمْ إِذَا قَامُوا بِمَا أَمَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (12)

دعبل از امام باقر علیه السلام روایت کرده است که فرمود: به آنچه نزد خدا است، جز با عمل دست نمی توان

یافت، و به شیعیان ما ابلاغ کن که بیشترین حسرتها در روز قیامت برای کسی است که عدالت و درستی را وصف کند ولی غیر آن را به کار ببرد، و به شیعیان این حقیقت را برسان که هرگاه برای انجام آنچه مأمور شده اند به پا خاستند، تحقیقاً در روز قیامت رستگارند.

2.6. عَنْ جَابِرٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى: «وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ» قَالَهُ تَعَالَى: «أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ». (13)

از جابر نقل شده است که امام باقر علیه السلام درباره سخن خدای تعالی: «و بَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ» [بقره/25] (و کسانی را که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده اند مژده ده) فرمود: «الذين آمنوا و...» درباره علی بن ابی طالب علیه السلام و اوصیای بعد از او و شیعیان آنان است. خداوند متعال [درباره آنان] فرمود: «أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ» (که آنان را بوستانهایی است که از زیر [درختان] آنها جویها روان است).

3.6. عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ عَنْ تَمِيمِ بْنِ حَازِمٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: لَمَّا نَزَلَ هَذِهِ الْآيَةُ: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ» قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ لِعَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ: «هُوَ أَنْتَ وَ شِيعَتُكَ، تَأْتِي أَنْتَ وَ شِيعَتُكَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَاضِينَ مَرْضِيَيْنَ...». (14)

جابر از امام باقر علیه السلام از تمیم از ابن عباس نقل کرده است: هنگامی که این آیه نازل شد: «إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ»؛ [بینه/7] (همانا کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده اند، ایشانند که بهترین آفریدگاند) پیامبر صلی الله علیه و آله به علی علیه السلام فرمود: این آیه درباره تو و شیعیان توست؛ تو و شیعیانت در حالی که خوشنودید و مورد رضای الهی هستید، حضور خواهید یافت...

7. یکدلی و یکزبانی

1.7. عَنْ مِهْزَمٍ قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَذَكَرْتُ الشَّيْعَةَ فَقَالَ: يَا مِهْزَمُ إِنَّمَا الشَّيْعَةُ مَنْ... لَمْ يَخْتَلِفْ قَوْلُهُمْ وَ إِنْ اخْتَلَفَ بِهِمُ الْبُلْدَانُ... (15)

مهزم گفت: بر امام صادق علیه السلام وارد شدم و از شیعه یاد کردم. فرمود: ای مهزم، تحقیقاً شیعیان کسانی اند که... اختلاف در سخنانشان نیست، هر چند شهرهایشان از هم دور باشد...

2.7. عَنْ مِهْزَمِ الْأَسَدِيِّ قَالَ: قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا مِهْزَمُ شِيعَتُنَا... لَنْ تَخْتَلِفَ قُلُوبُهُمْ، وَ إِنْ اخْتَلَفَ بِهِمُ الدَّارُ... (16)

از مهزم روایت شده که امام صادق علیه السلام فرمود: ای مهزم، شیعیان ما کسانی اند که... دلهایشان هرگز از هم جدا نمی شود، اگرچه خانه هایشان از هم دور باشد...

3.7. قَالَ عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِمَوْلَاهُ تَوْفِ الشَّامِيِّ... هَلْ تَذَرِي مَنْ شِيعَتِي؟ قَالَ: لَا وَاللَّهِ، قَالَ:... شِيعَتِي الَّذِينَ... إِنْ اخْتَلَفَ بِهِمُ الْأَبْدَانُ، وَ لَمْ تَخْتَلِفْ قُلُوبُهُمْ... (17)

علی علیه السلام به دوستدارش نوف شامی فرمود:... آیا می دانی شیعه من کیست؟ نوف گفت: نه، به خدا سوگند. فرمود:... شیعیان من کسانی اند که... پیکرهایشان از هم جدا است ولی دلهایشان از هم جدا نیست...

قال أبو عبد الله عليه السلام : يَنْبَغِي لِمَنْ ادَّعَى هَذَا الْأَمْرَ فِي السِّرِّ أَنْ يَأْتِيَ عَلَيْهِ بِبُرْهَانٍ فِي الْعَلَانِيَةِ، قُلْتُ: وَ مَا هَذَا الْبُرْهَانِ الَّذِي يَأْتِي بِهِ فِي الْعَلَانِيَةِ؟ قَالَ: يُجِلُّ حَلَالَ اللَّهِ وَ يُحَرِّمُ حَرَامَ اللَّهِ وَ يَكُونُ لَهُ ظَاهِرٌ يُصَدِّقُ بَاطِنَهُ. (18)

امام صادق علیه السلام فرمود: سزاوار است کسی که در پنهانی مدعی این امر (شیعه بودن) است، آشکارا برهان و دلیلی ارائه دهد. [راوی گفت:] عرض کردم: این چه برهانی است که باید آشکارا بیاورد؟ فرمود: حلال خدا را حلال شمارد و حرام خدا را حرام بداند و دارای ظاهری باشد که باطنش را تصدیق و تأیید نماید.

عَنْ أَبِي إِسْمَاعِيلَ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ: جُعِلْتُ فِدَاكَ، إِنَّ الشَّيْعَةَ عِنْدَنَا كَثِيرٌ فَقَالَ: ... هَلْ يَتَجَاوَزُ الْمُحْسِنُ عَلَى الْمُسِيءِ وَ يَتَوَاسَوْنَ؟ فَقُلْتُ: لَا، فَقَالَ: لَيْسَ هَؤُلَاءِ شِيعَةً، الشَّيْعَةُ مَنْ يَفْعَلُ هَذَا. (19)

ابواسماعیل گوید: به امام باقر علیه السلام عرض کردم: فدایت شوم، شیعه نزد ما بسیار است. فرمود: ... آیا نیکوکاران از بدی کنندگان می گذرند و مساوات و برابری را رعایت می کنند؟ گفتم: خیر، فرمود: پس آنان شیعه نیستند. شیعه کسی است که چنین کند.

1.10. عَنْ جَابِرٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: قَالَ: يَا جَابِرُ إِنَّمَا شِيعَةُ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَنْ ... أَوْلَئِكَ الْخَفِيفَةُ عَيْشُهُمْ ... (20)

از جابر نقل شده که امام باقر علیه السلام فرمود: ای جابر، جز این نیست که شیعیان علی علیه السلام کسانی هستند که... سطح زندگی شان پایین است...

2.10. عَنْ أَبِي بصير، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قُلْتُ: جُعِلْتُ فِدَاكَ، صِفْ لِي شِيعَتَكَ، قَالَ: ... شِيعَتُنَا الْخَفِيفَةُ عَيْشُهُمْ ... (21)

ابوبصیر می گوید: به امام صادق علیه السلام عرض کردم: قربانت شوم، شیعه خود را برایم توصیف فرما. فرمود: ... شیعیان ما در زندگی سبکبارند...

1.11. عَنْ ابْنِ عُمَيْرٍ قَالَ: قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ : أَخْبِرْنِي عَنْ تَخْتُمِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِيَمِينِهِ ... فَقَالَ: ... وَ هُوَ عَلَامَةٌ لِشِيعَتِنَا، يُعْرِفُونَ بِهِ وَ بِالْمُحَافَظَةِ عَلَى أَوْقَاتِ الصَّلَاةِ ... (22)

ابن عمیر گوید: به امام کاظم علیه السلام عرض کردم: مرا از علت اینکه علی علیه السلام انگشتر به دست راست

می کرد آگاه فرما... فرمود:... این کار نشانه شیعیان ما است که به آن و به مراقبت از وقت‌های نماز... شناخته می شوند...

2.11. عَنْ اللَّيْثِيِّ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: امْتَحِنُوا شِيعَتَنَا عِنْدَ ثَلَاثٍ: عِنْدَ مَوَاقِيتِ الصَّلَوَاتِ كَيْفَ مُحَافَظَتُهُمْ عَلَيْهَا... (23)

لیثی از امام صادق علیه السلام روایت کرده که فرمود: شیعیان ما را در سه جا آزمایش کنید: هنگام فرارسیدن اوقات نماز که مراقبت آنان نسبت به آن چگونه است...

شیعه در عرصه روابط اجتماعی

گرچه تفکیک ویژگی‌های فردی و اجتماعی انسان و تعیین قلمروهای این اوصاف مشکل و گاهی نشدنی است زیرا ابعاد انسان منفک نیست لیکن ویژگی‌هایی را که بیش تر به روابط اجتماعی مربوط بوده و معطوف به دیگران می باشد در فصلی جداگانه ذکر می شود تا چراغ راهنمای جوامع شیعی و رهپویان ائمه اطهار باشد.

1. پرهیز از تحقیر دیگران

إِنِّي سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: ... لَا تُحَقِّرُوا وَلَا تَجْفُوا فُقَرَاءَ شِيعَةِ آلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ ... (24)
[مفضل بن عمر گوید]: از امام صادق علیه السلام شنیدم که می فرمود: ... فقیران شیعه آل محمد صلی الله علیه و آله را تحقیر و جفا نکنید...

2. پذیرش سخن حق

إِنِّي سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: ... لَا تَغْضَبُوا مِنَ الْحَقِّ إِذَا قِيلَ لَكُمْ. وَ لَا تَبْغُضُوا أَهْلَ الْحَقِّ إِذَا صَدَّعُوكُمْ بِهِ، فَإِنَّ الْمُؤْمِنَ لَا يَغْضَبُ مِنَ الْحَقِّ إِذَا صَدَّعَ بِهِ. (25)

[از توصیه‌های مفضل بن عمر به جماعت شیعه این بود که گفت:] از امام صادق شنیدم که می فرمود: ... از سخن حقی که به شما گفته می شود، خشمگین نشوید و به اهل حق آنگاه که شما را آشکارا به آن فرامی خوانند، کینه نوزید؛ زیرا مؤمن از حق هرگاه به آن فراخوانده شود برآشفته نمی شود.

3. رفتار پسندیده با اهل سنت

1.3. و قال عليه السلام لِشِيعَتِهِ: أُوصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَ... صَلُّوا فِي عَشَائِرِهِمْ وَاشْهَدُوا جَنَائِزَهُمْ وَ عُوذُوا مَرْضَاهُمْ وَ أَدُّوا حُقُوقَهُمْ فَإِنَّ الرَّجُلَ مِنْكُمْ إِذَا وَرَعَ فِي دِينِهِ وَ صَدَقَ فِي حَدِيثِهِ وَ أَدَّى الْأَمَانَةَ وَ حَسَنَ خُلُقَهُ مَعَ النَّاسِ قِيلَ: هَذَا شِيعِيٌّ فَيَسْرُنِي ذَلِكَ. اتَّقُوا اللَّهَ وَ كُونُوا زَيْنًا وَ لَا تَكُونُوا شَيْنًا. جُرُّوا إِلَيْنَا كُلَّ مَوَدَّةٍ وَادْفَعُوا عَنَّا كُلَّ قَبِيحٍ فَإِنَّهُ مَا قِيلَ فِيْنَا مِنْ حُسْنٍ فَتَحْنُ أَهْلُهُ وَ مَا قِيلَ فِيْنَا مِنْ سُوءٍ فَمَا نَحْنُ كَذَلِكَ... (26)

امام عسکری علیه السلام به شیعیان خود فرمود: شما را به تقوای الهی سفارش می کنم... و این که... در میان قبایل آنان (در مساجد غیر شیعه) نماز بخوانید و در تشییع جنازه های آنان شرکت کنید و بیمارانشان را عیادت و حقوق آنان را ادا کنید. زیرا اگر مردی از شما در دینش ورع داشته و در گفتارش راستگو باشد و نیز امانت را برگرداند و اخلاقش با مردم خوب باشد، گفته خواهد شد که او شیعه است و این مرا خوشحال می سازد. تقوای الهی را رعایت کنید و مایه زینت ما باشید نه سبب ننگ و عار. هر نوع دوستی را به سوی ما جلب کنید و هر نوع زشتی را از ما دور سازید؛ زیرا آنچه از خوبیها درباره ما گفته شود، ما سزاوار آئیم و آنچه از بدیها درباره ما گفته شود، ما چنین نیستیم...

2.3. عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبَانَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَقُولُ: يَا مَعْشَرَ الشَّيْعَةِ... عُوذُوا مَرْضَاهُمْ، وَاشْهَدُوا جَنَائِزَهُمْ وَ صَلُّوا فِي مَسَاجِدِهِمْ وَ لَا يَسْبِقُوكُمْ إِلَى خَيْرٍ فَأَنْتُمْ وَاللَّهِ أَحَقُّ مِنْهُمْ بِهِ. (27)

عمر بن ابان گوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم که می فرمود: ای جماعت شیعه... از بیماران آنان (غیر شیعه) عیادت نمایید و در تشییع جنازه های آنها شرکت کنید و در مساجدشان نماز گزارید. مبدا آنان در انجام کار خیر از شما پیشی بگیرند؛ زیرا به خدا سوگند شما به این کار از آنان سزاوارترید.

4. پسند آنچه برای دیگران می پسندد

و قال عليه السلام لِلْمُفَضَّلِ: أُوصِيكَ بِسِتِّ خِصَالٍ تُبَلِّغُكَ شِيعَتِي، قُلْتُ: وَ مَا هُنَّ يَا سَيِّدِي؟ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ: ... وَ أَنْ تَرْضَى لِأَخِيكَ مَا تَرْضَى لِنَفْسِكَ... (28)

امام صادق علیه السلام به مفضل فرمود: تو را به شش خصلت سفارش می کنم که آنان را به شیعیان من برسانی. گفتم: آنها کدامند ای سرور من؟ فرمود:... این که آنچه برای خود می پسندی برای برادر دینی خود نیز بپسندی...

5. ضعیف نوازی

دَخَلَ سَدِيرُ الصِّيرْفِيِّ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ عِنْدَهُ جَمَاعَةٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ: يَا سَدِيرُ لَا تَزَالُ شِيعَتُنَا مَرْعِيَيْنَ مَحْفُوظَيْنَ مَسْتُورِينَ مَعْصُومِينَ مَا أَحْسَنُوا النَّظَرَ لِأَنْفُسِهِمْ فِيمَا بَيْنَهُمْ وَ بَيْنَ خَالِقِهِمْ وَ صَحَّتْ نَبَاتُهُمْ لِأَيْمَتِهِمْ وَ بَرُّوا إِخْوَانَهُمْ فَعَطَفُوا عَلَى ضَعِيفِهِمْ وَ تَصَدَّقُوا عَلَى ذَوِي الْفَاقَةِ مِنْهُمْ... (29)

سدیر صیرفی بر امام صادق علیه السلام وارد شد در حالی که گروهی از اصحاب نزد آن حضرت حضور داشتند.

امام فرمود: ای سدید، شیعیان ما پیوسته مورد رعایت و حفاظت الهی و پوشیده از گزند و دید دشمن و مصون از گناه هستند، تا زمانی که نسبت به خود در آنچه مربوط به آنان و آفریدگارشان است، خوشبین باشند و نیت هایشان در رابطه با امامانشان درست باشد و به برادران دینی خود نیکی کنند و برای برآوردن خواسته های ضعیفانشان به آنان مراجعه نمایند و به نیازمندانشان صدقه دهند...

6. بی آزاری

1.6. عَنْ نَوْفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْبِكَالِي قَالَ: قَالَ لِي عَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ ... يَا نَوْفُ شِيعَتِي وَاللَّهِ... شُرُورُهُمْ مَكْنُونَةٌ... أَنْفُسُهُمْ مِنْهُمْ فِي عِنَاءٍ، وَ النَّاسُ مِنْهُمْ فِي رَاحَةٍ... (30)

نوف بکالی گوید: علی علیه السلام به من فرمود:... سوگند به خدا، شیعیان ما... شرشان پوشیده است و به کسی نمی رسد... خود از ناحیه دیگران در سختی اند [ولی] مردم از ناحیه آنان در راحتی به سر می برند...

2.6. وَ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : شِيعَتُنَا... شُرُورُهُمْ مَأْمُونَةٌ... (31)

علی علیه السلام فرمود: شیعیان ما... شرشان به کسی نمی رسد...

7. وفا به عهد و پیمان

1.7. عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ: قَالَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ : شِيعَتُنَا... أَهْلُ الْوَفَاء... (32)

از ابوبصیر نقل شده که گفت: امام صادق علیه السلام فرمود: شیعیان ما... اهل وفا هستند...

2.7. عَنْ بُكَيْرٍ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا أَنَّهُ قَالَ: لَنَجِبُ مِنْ شِيعَتِنَا مَنْ كَانَ... وَفِيًّا... (33)

بکیر از امام صادق علیه السلام نقل کرده که فرمود: قطعاً، از میان شیعیان خود کسی را که... به عهد و پیمان خود بسیار وفادار باشد، دوست می داریم...

8. رفتار آشتی جویانه با معاشران

1.8. عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : شِيعَتُنَا... سَلَامٌ لِمَنْ خَالَطُوا. (34)

از امام باقر علیه السلام روایت شده که علی علیه السلام فرمود: شیعیان ما... با همنشینان خود رفتاری آشتی جویانه دارند.

2.8. وَ قَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ : يَا شِيعَةَ آلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ إِنَّهُ لَيْسَ مِنَّا مَنْ... لَمْ يُحْسِنْ صُحْبَةً مَنْ صَحِبَهُ... وَ مُصَالِحَةً مَنْ صَالَحَهُ... (35)

امام صادق علیه السلام فرمود: ای شیعه آل محمد صلی الله علیه و آله از ما نیست کسی که... همنشینی او با معاشران خود... و صلح و آشتی او با مردم نیکو نباشد...

9. پرهیز از جدال بیجا

بِإِسْنَادٍ عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: ذَكَرَ عِنْدَ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْجِدَالَ فِي الدِّينِ، وَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ وَ الْأَئِمَّةَ الْمَعْصُومِينَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ قَدْ نَهَوْا عَنْهُ فَقَالَ الصَّادِقُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: لَمْ يُنْهَ عَنْهُ مُطْلَقًا لَكِنَّهُ نُهِيَ عَنِ الْجِدَالِ بِغَيْرِ اللَّتِي هِيَ أَحْسَنُ، أَمَا تَسْمَعُونَ اللَّهَ يَقُولُ؟: «و لَا تَجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ» وَ قَوْلُهُ تَعَالَى: «أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ جَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ» فَالْجِدَالُ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ قَدْ قَرَنَهُ الْعُلَمَاءُ بِالدِّينِ، وَ الْجِدَالُ بِغَيْرِ اللَّتِي هِيَ أَحْسَنُ مُحَرَّمٌ وَ حَرَّمَ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى شِيعَتِنَا... (36)

از امام عسکری علیه السلام روایت شده که فرمود: نزد امام صادق علیه السلام از جدال در دین یاد شد و این که رسول خدا صلی الله علیه و آله و امامان معصوم علیهم السلام از این کار نهی کرده اند. حضرت فرمود: از آن به طور مطلق نهی نشده بلکه از جدال ناپسند نهی شده است. آیا سخن خدا را نشنیده ای که فرمود: «و لَا تَجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ» [عنکبوت/46] (و با اهل کتاب جز به شیوه ای که نیکوتر است مجادله مکنید) و نیز این سخن خداوند متعال را: «أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ جَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ» [نحل/125] (مردم را با حکمت و پند نیکو به راه پروردگارت بخوان و با آنان به شیوه ای که نیکوتر است مجادله و گفت و گو کن). جدالی که نیکوست، جدالی است که عالمان دینی با آن پیوند دارند و رعایت می کنند و جدال ناپسند، حرام است و خداوند متعال آن را بر شیعیان ما تحریم کرده است...

10. پرهیز از کمک به حاکمان ستمگر

عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ قَالَ: سَأَلْتُهُ، عَنْ قَوْمٍ مِنَ الشَّيْعَةِ يَدْخُلُونَ فِي أَعْمَالِ السُّلْطَانِ وَ يَعْمَلُونَ لَهُمْ وَ يَجُوبُونَ لَهُمْ وَ يُؤَالُونَهُمْ، قَالَ: لَيْسَ هُمْ مِنَ الشَّيْعَةِ... (37)

مسعدة بن صدقه گوید: از امام صادق علیه السلام درباره گروهی از شیعه پرسیدم که در کارهای سلاطین (پادشاهان ستمگر) وارد می شوند و برای آنان کار کرده و مالیات جمع می کنند و به آنان یاری می رسانند. فرمود: آنان شیعه نیستند...

11. پرهیز از درخواست مالی

1.11. وَصِيَّتُهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ جُنْدَبٍ... يَا ابْنَ جُنْدَبٍ إِنَّمَا شِيعَتُنَا يُعْرِفُونَ بِخِصَالٍ شَتَّى: ... لَا يَسْأَلُونَ لَنَا مُبْغِضًا، وَ لَوْ مَاتُوا جُوعًا... (38)

از توصیه های امام صادق علیه السلام به عبدالله بن جندب این بود... ای فرزند جندب، همانا شیعیان ما به خصلتهایی چند شناخته می شوند:... از دشمنان ما چیزی درخواست نمی کنند هر چند از گرسنگی بمیرند...

2.11. قال الصادق عليه السلام : شِيعَتُنَا مَنْ لَا يَسْأَلُ النَّاسَ (39) شَيْئًا وَ لَوْ مَاتَ جُوعًا. (40)
امام صادق علیه السلام فرمود: شیعیان ما کسانی هستند که از مردم (مخالفان و غیر خودیها) چیزی درخواست نمی کنند هر چند از گرسنگی بمیرند.

12. اعتدال و میانه روی

عَنْ عَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ بْنِ بِلَالٍ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ نَحْنُ جَمَاعَةٌ فَقَالَ: كُونُوا النُّمُرُقَةَ الْوُسْطَى يَرْجِعُ إِلَيْكُمْ الْغَالِي وَ يَلْحَقُ بِكُمْ التَّالِي... (41)
عمرو بن سعید گوید: بر امام باقر علیه السلام وارد شدم در حالی که ما یک گروه بودیم. فرمود: شما [مانند] آن تکیه گاه میانه باشید که تندروها به ناگزیر به سوی شما باز آیند و کندروها به شما به پیوندند...

13. پرهیز از غلو

عَنْ عُمَرَ بْنِ خَالِدٍ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: يَا مَعْشَرَ الشَّيْعَةِ شِيعَةَ آلِ مُحَمَّدٍ، كُونُوا النُّمُرُقَةَ الْوُسْطَى: يَرْجِعُ إِلَيْكُمْ الْغَالِي، وَ يَلْحَقُ بِكُمْ التَّالِي، فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ، يُقَالُ لَهُ سَعْدٌ: جُعِلْتُ فِدَاكَ مَا الْغَالِي؟ قَالَ قَوْمٌ يَقُولُونَ فِينَا مَا لَا نَقُولُهُ فِي أَنْفُسِنَا فَلَيْسَ أُولَئِكَ مِنَّا وَ لَسْنَا مِنْهُمْ قَالَ: فَمَا التَّالِي؟ قَالَ: الْمُزْتَادُ يُرِيدُ الْخَيْرَ يَبْلُغُهُ الْخَيْرُ يُوجِرُ عَلَيْهِ. (42)

عمر بن خالد از امام باقر علیه السلام روایت کرده که فرمود: ای جماعت شیعه، ای شیعیان آل محمد صلی الله علیه و آله، مانند پستی در میانه باشید (که از دو جانب به آن تکیه دهند؛ یعنی، راه راست را بپیمایید و بر حد اعتدال باشید که مردم در زندگیشان از شما بیاموزند) و آن که غلو کرده و پیشی گرفته به جانب شما باز گردد و آن که وامانده خود را به شما برساند. مردی از انصار به نام سعد عرض کرد: جانم فدای تو باد، غالی کیست؟ فرمود: گروهی که درباره ما چیزهایی گویند که ما آن را درباره خود نمی گوییم؛ آنان از ما نیستند و ما هم از آنان نیستیم. گفت تالی و عقب مانده کیست؟ فرمود: کسی که طالب خیر (دین حق و عمل صالح) است؛ خیر به او می رسد و به میزان نیتش پاداش داده می شود.

14. جلب محبت برای اهل بیت

«وَ لَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَ لَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَ بَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ» (فصلت (41) (34)

و نیکی و بدی برابر نیست، [بدی دیگران را] به شیوه ای که نیکوتر است دور کن که [اگر چنین کنی] آنگاه آن که میان تو و او دشمنی است همچون دوستی نزدیک و مهربان گردد.

1.14. عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَى، قَالَ: قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ : يَا عَبْدَ الْأَعْلَى... فَأَقْرَأَهُمُ السَّلَامَ وَ

رَحْمَةُ اللَّهِ يَعْنِي الشَّيْعَةَ وَ قُلْ: قَالَ لَكُمْ: رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا اسْتَجَرَ مَوَدَّةَ النَّاسِ إِلَى نَفْسِهِ وَ إِلَيْنَا، بِأَنْ يُظْهَرَ مَا يَعْرِفُونَ وَ يَكْفَ عَنْهُمْ مَا يُنْكِرُونَ. (43)

از عبدالأعلى روایت شده که امام صادق علیه السلام به من فرمود: ای عبدالأعلى... به آنان (شیعیان) سلام و رحمت خدا را ابلاغ کن و بگو: امام به شما فرمود: خدا رحمت کند بنده ای را که مودّت و دوستی مردم را به سوی خود و به سوی ما جلب می کند؛ بدین ترتیب که آنچه را آنان می شناسند و خوب می دانند، اظهار می دارد و آنچه را آنان خوش نمی دارند و بد می شمردند، در برابر آنان انجام نمی دهد.

2.14. و قال عليه السلام لِشِيعَتِهِ: ... اتَّقُوا اللَّهَ وَ كُونُوا زَبِيًّا وَ لَا تَكُونُوا شَيْنًا، جَرُّوا إِلَيْنَا كُلَّ مَوَدَّةٍ، وَادْفَعُوا عَنَّا كُلَّ قَبِيحٍ فَإِنَّهُ مَا قِيلَ فِينَا مِنْ حُسْنٍ فَنَحْنُ أَهْلُهُ وَ مَا قِيلَ فِينَا مِنْ سُوءٍ فَمَا نَحْنُ كَذَلِكَ... (44)

امام عسکری علیه السلام به شیعیانش فرمود: ... تقوای الهی را رعایت کنید و مایه زینت و افتخار ما باشید نه سبب ننگ و شرم. هر مودّت و دوستی را به سوی ما جلب کنید و از ما در برابر هر زشتی دفاع کنید، زیرا هر چه از زیباییها و خوبیها درباره ما گفته شود، ما اهل آن هستیم و هر چه از بدیها و زشتیها درباره ما گفته شود، ما چنین نیستیم...

15. پرهیز از دشمن تراشی

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ: ... أَتَى يَكُونُونَ لَنَا شِيعَةً وَ إِنَّهُمْ لَيَخَاصِمُونَ عَدُوَّنَا فِينَا حَتَّى يَزِيدُوهُمْ عَدَاوَةً... (45)

مفضل از امام صادق روایت کرده که فرمود: ... چگونه آنان از شیعیان ما به شمار می روند در حالی که درباره ما با دشمنانمان به نزاع و ستیزه گری برمی خیزند، تا جایی که دشمنی آنان را بیشتر می سازند...

16. کتمان و حفظ اسرار

1.16. عَنْ الثُّمَالِي، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: وَدَدْتُ أَنِّي افْتَدَيْتُ خَصْلَتَيْنِ فِي الشَّيْعَةِ لَنَا بِبَعْضِ سَاعِدِي: النَّزَقَ وَ قِلَّةَ الْكِتْمَانِ. (46)

از ثُمالی روایت شده که امام سجّاد علیه السلام فرمود: دوست دارم که در برابر وجود دو خصلت در میان شیعه، قسمتی از دستم را فدا کنم [تا آن دو از بین برود]: 1. سبکی و شتاب در کارها بر اثر جهل و حماقت 2. کمی کتمان.

2.16. عَنْ اللَّيْثِي، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: امْتَحِنُوا شِيعَتَنَا عِنْدَ ثَلَاثٍ: ... عِنْدَ أَسْرَارِهِمْ كَيْفَ حِفْظُهُمْ لَهَا عَنْ عَدُوَّنَا... (47)

لیثی گوید: امام صادق علیه السلام فرمود: شیعیان ما را در سه وقت بیازمایید: ... به وقت اسرارشان که چگونه آنها را از دشمنان ما نگه می دارند...

3.16. عَنْ مُيَسَّرٍ قَالَ: قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ: يَا مُيَسَّرُ أَلَا أُخْبِرُكَ بِشِيعَتِنَا؟ قُلْتُ: بَلَى جُعِلْتُ فِدَاكَ قَالَ: إِنَّهُمْ خُصُونُ حَصِينَةٍ... لَيْسُوا بِالْمَذَائِيعِ (48) الْبُذُرُ... (49)

از میسر روایت شده که امام باقر علیه السلام فرمود: ای میسر، آیا تو را از شیعیانم آگاه سازم؟ گفتم: آری فدایت

شوم. فرمود: آنان دژهای محکم اند... نه افشاگر رازها و ناتوان از نگهداری اسرار...

پی نوشت ها :

1. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج 2، بیروت، مؤسسه وفا، ج 65، ص 177، ح 34.
2. همان، ج 65، ص 188، ح 43.
3. همان، ج 75، ص 28، ح 95.
4. همان، ج 75، ص 29، ح 96.
5. همان، ج 65، ص 187، ح 42.
6. همان، ج 75، ص 281، ح 1.
7. همان، ج 41، ص 55، ح 5؛ ج 72، ص 117، ح 1.
8. همان، ج 66، ص 397، ح 86.
9. همان، ج 34، ص 306، ح 10. 71.
10. همان، ج 66، ص 397، ح 86.
11. همان، ج 75، ص 372، ح 12.
12. همان، ج 2، ص 29، ح 12.
13. همان، ج 36، ص 129، ح 78.
14. همان، ج 35، ص 346، ح 22.
15. همان، ج 65، ص 179، ح 37.
16. همان، ج 65، ص 180، ح 39.
17. همان، ج 65، ص 191، ح 47.
18. همان، ج 65، ص 164، ح 15.
19. همان، ج 71، ص 254، ح 49.
20. همان، ج 65، ص 168، ح 28.
21. همان، ج 66، ص 401، ح 99.
22. همان، ج 42، ص 69، ح 18.
23. همان، ج 80، ص 22، ح 40؛ ج 65، ص 149، ح 1.
24. همان، ج 75، ص 382، ح 1.
25. همان، ج 75، ص 382، ح 1.
26. همان، ج 75، ص 372، ح 12.

27. همان، ج 85، ص 119، ح 83.
28. همان، ج 75، ص 250، ح 94.
29. همان، ج 65، ص 153، ح 10.
30. همان، ج 65، ص 177، ح 34.
31. همان، ج 75، ص 26، ح 91؛ ج 65، ص 191، ح 47.
32. همان، ج 65، ص 167، ح 23.
33. همان، ج 66، ص 397، ح 86.
34. همان، ج 65، ص 190، ح 46؛ ج 75، ص 26، ح 91.
35. همان، ج 75، ص 266، ح 1. 78.
36. همان، ج 2، ص 125، ح 2.
37. همان، ج 14، ص 63، ح 15.
38. همان، ج 75، ص 281، ح 1.
39. مقصود از «الناس» (مردم) در کلام امام صادق علیه السلام، غیر خودیها و کسانی است که در برابر آن امام و پیروان ایشان ایستاده و به ستیزه برخاسته بودند نه مردم عادی.
40. همان، ج 93، ص 158، ح 37.
41. همان، ج 65، ص 178، ح 36.
42. همان، ج 67، ص 101، ح 6.
43. همان، ج 2، ص 77، ح 62.
44. همان، ج 75، ص 372، ح 12.
45. همان، ج 75، ص 383، ح 1.
46. همان، ج 68، ص 416، ح 40.
47. همان، ج 80، ص 22، ح 40.
48. «مِذْيَاع» مفرد «مَذَابِيع» به کسی گویند که اسرار را حفظ نمی کند. «بَذِير» مفرد «بُذُر» به معنای نَمّام و کسی است که بر نگهداری سرّش توانایی ندارد (قاموس المحيط).
49. همان، ج 65، ص 180، ح 38.

(*) عضو هیأت علمی مرکز فرهنگ و معارف قرآن.